

Met een gebalde vuist richting het Westen

Het Groninger Volkscongres van 1972 en de strijd tegen de achterstelling van het Noorden*

Onze provincie bevindt zich in een unieke positie. Wij zitten bovenop enorme bodemrijkdommen. Maar hier gebeurt hetzelfde als in de koloniën: de grote concerns leggen beslag op grondstoffen en bodemrijkdommen, voeren deze uit en verdienen er kapitalen aan, terwijl de bevolking kan fluiten naar deze rijkdom. Zonder dat het hen één cent kost, verdienen ze miljarden aan het Groninger aardgas.¹

Aan het woord is Fré Meis tijdens het eerste Volkscongres in de Groninger Korenbeurs op 15 april 1972. Als Kamerlid van de Communistische Partij van Nederland (CPN) en in de hoedanigheid van congresvoorzitter schetste Meis in klare taal en met doorklievend stemgeluid de erbarmelijke situatie waarin de provincie zich volgens hem al jaren bevond. Daarbij fungeerde de regering vooral als mikpunt, daar zij weigerde 'de industriële ontwikkeling hier op gang te brengen'.² Meis ging zelfs zo ver te stellen dat de regering Groningen bewust graag dunbevolkt liet, 'zodat het Duits militarisme zich over onze grenzen kan uitbreiden'.³ In het dozijn andere voordrachten op het Volkscongres bleef de teneur gelijk: Groningen gold als een uitgemolken kolonie, een wingewest en een militaire proeftuin – met dank aan de grote concerns en in het bijzonder de regering.

Het idee van een achtergesteld Groningen viel in goede aarde bij de ruim duizend aanwezigen die de redevoeringen meerdere keren met applaus onderbraken. Ook vanuit de media – van regionale kranten tot landelijke televisie – was de belangstelling voor de manifestatie groot. De aanwezigheid van Meis speelde hierbij ongetwijfeld een belangrijke rol. Het doel van het Volkscongres was namelijk om – in de woorden van Meis – de krachten van de achtergestelde 'arbeiders, boeren, middenstanders, studenten en dergelijken' te bundelen om zo 'nieuwe grote successen in de strijd [te boeken] tegen degenen die bewust

Fré Meis spreekt de stakende strokartonarbeiders toe bij de Wedderklap te Oude Pekela, september 1969. Foto: Persfotobureau D. van der Veen. Collectie RHC Groninger Archieven 2138-3575.

de achterstand willen handhaven'.⁴ Hierbij refereerde Meis aan de loonsverhoging die hij samen met verschillende actiecomités had helpen afdwingen bij de stakingen in de Groninger strokartonindustrie in het najaar van 1969. Dit succes en de daaruit voortvloeiende verkiezingsoverwinning van de CPN bij de Statenverkiezingen van 1970 bezorgden hem zijn faam als charismatische voorman van een beweging die zich verzette tegen de zwakke sociaaleconomische positie van het Noorden – en in het bijzonder die van de provincie Groningen.

Met Meis in de gelederen trok het Volkscongres vanaf de aankondiging in september 1971 veel belangstelling. Tegelijkertijd wekte zijn prominente aanwezigheid de schijn dat het Volkscongres een idee was uit de koker van de CPN. Vreemd was dit niet, daar de Communistische Partij Holland – de voorloper van de CPN – in de jaren dertig al eens een Volkscongres had georganiseerd met als ondertitel: 'Volkscongres tegen loonroof, honger en oorlog. Weg met de regering Ruys'. Meis zelf benadrukte echter dat het Volkscongres door de achtergestelde Groninger bevolking – de 'eenheid van onderop' – was georganiseerd.⁵ Dit werpt de vraag op wie precies de initiatiefnemers waren en welke rol de CPN daarbij speelde. Feit is dat na 1972 nog een drietal Volkscongressen – in 1975 in d'Oosterpoort te Groningen; in 1977 en 1980 in cultuurcentrum De Klinker te Winschoten – werd georganiseerd waarbij het bestrijden van de regionale achterstelling steeds centraal stond. Is de organisatie geslaagd in deze opzet? En in hoeverre hebben de Volkscongressen invloed gehad op het regeringsbeleid ten aanzien van Groningen en het beeld van Groningen als een achterstelde provincie? Deze vragen staan centraal in deze bijdrage.

Overigens voelt een deel van de Groningers zich ook vandaag de dag niet serieus genomen door de regering, die zij niet in staat achten om een structurele oplossing aan te dragen voor de problemen in de provincie.⁶ Deze onvrede

kwam duidelijk naar voren op 7 februari 2017 toen ruim 4000 mensen meeliepen in een fakkeloptocht door de Groninger binnenstad onder het motto ‘Onze toekomst, gas terug’.

Het geraadpleegde materiaal in dit onderzoek bestaat voornamelijk uit het archiefmateriaal over de Volkscongressen dat in het RHC Groninger Archieven is ondergebracht, naast uiteenlopende krantenartikelen die over de congressen zijn verschenen.⁷ Ook is gebruik gemaakt van de mededelingen die over de Volkscongressen werden gedaan in de door de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) opgestelde verslagen en rapporten. Hierin wordt vooral de rol die de CPN bij de Volkscongressen speelde geanalyseerd. De verslagen en rapporten van de BVD bevatten veel informatie over de CPN en de Volkscongressen. Hoewel een deel van de documenten ‘geschoond’ is en namen hierdoor vaak maar beperkt zichtbaar zijn, verschaffen de bronnen veel inzicht in de wijze waarop de CPN zowel intern als binnen de Nederlandse politiek functioneerde. Het feit dat de BVD de CPN (en andere ‘revolutionaire’ groeperingen) volgde, kan van invloed zijn geweest op de berichtgeving in de documenten. Toch is het aannemelijk dat de documenten – gebaseerd op van binnenuit verkregen inlichtingen en bedoeld als vertrouwelijke inlichtingen voor bestuurders – een vrij nauwkeurige weergave bieden van de activiteiten van de CPN en de Volkscongressen.⁸

In deze bijdrage wordt hoofdzakelijk ingezoomd op het hierboven al aangehaalde Volkscongres in de Groninger Korenbeurs. Dit heeft enerzijds te maken met de inhoud van de verschillende congressen die in grote lijnen met elkaar overeenkwamen. Hoewel de accenten per manifestatie verschilden, bleef de regionale achterstelling het overkoepelende thema. Daarbij gold het eerste Volkscongres als proeftuin voor de organisatie en beïnvloedde het de wijze waarop de latere drie Volkscongressen werden vormgegeven. Anderzijds beoogt deze bijdrage ook de sfeer gedurende de manifestaties zelf te vangen. Om hierbij iets uitgebreider te kunnen stilstaan en omwille van de beperkte ruimte is daarom vooral het eerste van de vier Volkscongressen onderzocht.

Van achterstand naar achterstelling

Zoals hiervoor al kort geschetst is, speelden op de Volkscongressen twee aannames een belangrijke rol. Eén: Groningen – of breder: het Noorden (de initiatiefnemers gebruikten de geografische aanduidingen nogal eens door elkaar) – heeft een sociaaleconomische achterstand. En twee: deze achterstand wordt doelbewust veroorzaakt en in stand gehouden door de regering. Met de eerste aanname onderscheidden de Volkscongressen zich niet zozeer. Ook andere partijen en instellingen erkenden dat in de noordelijke provincies een achterstand was ontstaan ten opzichte van de rest van Nederland, in het bijzonder het Westen. Zo publiceerden de overheid en regionale instellingen zoals de Noordelijke Economisch-Technologische Organisatie (NETO) en de Bestuurscommissie Noorden des Lands (BCN) in de jaren na de oorlog verschillende nota’s en rapporten waarin de problemen van de noordelijke provincies op sociaaleconomisch terrein werden uiteengezet en oplossingen werden aange-

dragen. Het ging hierbij voornamelijk om de regionale cijfers met betrekking tot de werkloosheid, de werkgelegenheid, het loonpeil en de demografische ontwikkeling die steeds verder uit de pas begonnen te lopen met de nationale gemiddelden.

Ondanks deze inspanningen stelden de initiatiefnemers van de Volkscongressen dat de achterstand van de provincie Groningen doelbewust in stand werd gehouden. Een belangrijk ingrediënt bij deze stelling was de vondst van een grote aardgasbel in de bodem nabij Slochteren in 1959. In de provincie Groningen leidde dit bij velen tot optimisme, daar de miljarden guldens aan aardgasbaten voor een groot gedeelte konden terugvloeien naar de provincie waar het gas in de bodem zat.⁹ Als gevolg van de Mijnwet bleek dit echter niet vanzelfsprekend. De rijksoverheid streefde met het aardgas bovenal het algemeen landelijke belang te dienen, zoals ze neerlegde in de *Aardgas Nota* van 1962.¹⁰ Toen de effecten van de vondst op korte termijn ook niet direct merkbaar waren, kon het gevoel ontstaan dat de provincie Groningen tekort werd gedaan, oftewel een wingewest was.¹¹ Op de Volkscongressen zou dit thema veelvuldig naar voren worden gebracht en als motto boven de manifestatie hangen: 'Groningen géén wingewest!'.

Het initiatief voor een Volkscongres is niet goed te begrijpen zonder de stakingen in de Groninger storkartonsector in het najaar van 1969 nader te bekijken. Deze sector had decennialang aan veel mensen werk geboden, maar verkeerde vanaf de jaren zestig in steeds zwaarder weer. Verschillende fabrieken stonden op de nominatie om hun poorten te sluiten. Onder deze omstandigheden breidde een staking, in 1969, voor loonsverhoging onder 400 werknemers van de storkartonfabriek Union (Oude Pekela) zich snel uit naar andere fabrieken. Na twee weken staakten in de regio zelfs 2500 van de 3300 storkartonarbeiders.¹² In de verschillende fabrieken werden actiecomités opgericht, waarvan de overkoepelende organisatie – de Gezamenlijke Actiecomités – iedere zaterdag in zaal Saker te Oude Pekela vergaderde om de voortgang van de stakingen te bespreken. Daar werden ze bijgestaan door de in Oude Pekela geboren Fré Meis die als vakbondsbestuurder en stakingsleider in de Amsterdamse havens bekendheid had verworven. Mede door zijn inspanningen wisten de stakers na enkele weken staken succesvol een loonsverhoging van 20 gulden per week en eenmalig 200 gulden af te dwingen.

Meis' rol bij de stakingsacties kan niet alleen verklaard worden door zijn band met de regio, zijn rol als vakbondsman of zijn sympathie voor de stakende storkartonarbeiders. Als vooraanstaand kaderlid van de CPN – een van oudsher sterke partij in deze regio – diende hij ook de belangen van zijn partij te behartigen. De CPN profileerde zich graag als de actiepartij die zich door middel van strijd inzette voor de werkende bevolking. Met behulp van buitenparlementaire verzets- en protestacties hoopte zij aan politieke invloed te winnen.¹³ De spanningen in de storkartonindustrie boden de CPN weer een goede kans om als actie- en arbeiderspartij voor het voetlicht te treden. Een paar maanden voordat de storkartonstakingen uitbraken was binnen de CPN het zogenaamde landelijke bedrijfsbureau opgericht. Dit overkoepelende orgaan moest leiding geven aan bedrijfsactiecomités en bedrijfsgroepen om in bedrijven tot extra

acties te komen. In de eerste groep dienden naast communisten ook socialisten en katholieken zitting te nemen met als doel looneisen te stellen per bedrijf. In de bedrijfsgroepen daarentegen zaten uitsluitend goedgeïnformeerde CPN-leden die de partij op de hoogte moesten stellen indien in een bedrijf de onrust zou toenemen. Het doel van de bedrijfsgroepen was naast het peilen van de stemming binnen een bedrijf het stimuleren tot de oprichting van bedrijfsactiecomités.¹⁴ Fré Meis was één van de twee personen die het landelijke overkoepelende bedrijfsbureau aanstuurde, waarbij hij verantwoordelijk was voor de organisatie in Noord-Nederland.¹⁵ De acties van Meis en de Gezamenlijke Actiecomités werden dus mede ingegeven door de politieke belangen van de CPN. Daarbij moet wel worden aangetekend dat Meis binnen de CPN lange tijd op gespannen voet stond met een deel van de partijleiding. Hierdoor kon het gebeuren dat de CPN de acties volledig steunde, maar met een zekere reserve naar de stakingsleider keek. Pas na de succesvolle afloop van de stakingen keerde voor Meis het tij en herwon hij binnen de partij het prestige dat hij eerder dankzij zijn acties in Amsterdam had opgebouwd.¹⁶

De actietactiek van de CPN wierp tegen de sociale achtergrond van de regio en het economisch zware weer van de strokartonindustrie al snel haar electorale vruchten af. In maart 1970 boekte de CPN tijdens de Provinciale Statenverkiezing een grote overwinning. De partij kreeg 14,2 procent van de stemmen waardoor het zetelaantal in de Groninger Staten steeg van 2 naar 8. Door de prominente rol die Meis speelde bij de strokartonstakingen en het daaruit voortvloeiende electorale succes werd daarom ook wel gesproken van het 'Fré Meis-effect'.

De stakingsonrust had in Den Haag geleid tot een herwaardering van de situatie in Oost-Groningen, zowel bij de regering als in het parlement. Bij de regering nam de bezorgdheid toe dat het ontstane vestigingsklimaat investeerders zou afschrikken zich in de regio te vestigen.¹⁷ De Tweede Kamer behandelde verschillende moties over Oost-Groningen, zoals die van Co Wierenga van de Partij van de Arbeid (PvdA) uit december 1969, waarin de regering werd opgeroepen een korte termijnplan te ontwikkelen voor de herstructurering van Oost-Groningen. Bovendien hadden de drie vakcentrales, het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV), het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) en het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) in april 1970 een rapport uitgebracht getiteld *Plan voor het Noorden*. De vakcentrales NVV en NKV organiseerden daarbij aan de vooravond van de Tweede Kamerverkiezingen, in april 1971, een grote vakbondsdemonstratie in Groningen onder het motto 'het Noorden moet er weer bovenop'.

De toegenomen aandacht van onder meer de vakbonden en de PvdA voor de situatie in Groningen en het Noorden had waarschijnlijk ook zijn weerslag op de landelijke verkiezingen van april 1971. De CPN boekte hierbij winst: het aantal zetels van de partij in de Kamer steeg van 5 naar 6. Desondanks leidde dit resultaat niet tot een jubelstemming, daar de partij had gehoopt op 2 à 3 zetels extra. De CPN behaalde daarbij in alle provincies minder stemmen in vergelijking met de Statenverkiezingen van een jaar eerder. Binnen de CPN leidde deze uitslag tot een hernieuwd zelfonderzoek met als een van de conclu-

sies dat de partij zich nog nadrukkelijker moest profileren. De samenwerking met de sociaaldemocraten moest zich voortaan beperken tot gezamenlijke acties en ten aanzien van de vakbeweging diende de partij te functioneren als katalysator, daar de vakbeweging niet uit zichzelf tot actie zou overgaan.¹⁸

Daarnaast groeide de kritiek op Fré Meis. Het bedrijfsbureau – met Meis in het Noorden aan het hoofd – diende een klasse- en politiekbewuste houding aan te nemen en daarbij niet meer mee te gaan met de vakbondspolitiek van het NVV.¹⁹ Ook zou Meis rond de verkiezingen geen acties hebben durven voeren uit angst voor het verliezen van ‘politieke goodwill’.²⁰ Ondanks zijn belangrijke aandeel in het electorale succes van de CPN, kreeg Meis dus commentaar op zijn werkwijze. Het is in dit kader geen toeval dat in september, enkele maanden na de Kamerverkiezingen, het bericht naar buiten kwam dat Meis in samenwerking met de Gezamenlijke Actiecomités een Volkscongres wilde organiseren.²¹ Volgens Meis kwam het initiatief van de centrale leiding van de Gezamenlijke Actiecomités en was het een resultaat van de ‘eenheid van onderop’ die vorm had gekregen door de acties tegen de achterstelling van de Groninger bevolking.²² Het is echter aannemelijk dat de organisatie van het Volkscongres vooral vorm kreeg tegen de achtergrond van de bovengenoemde verkiezingsanalyse van de CPN, waarbij zo’n congres Meis de kans bood om de kritiek van de partijleiding te pareren.

Vorbereidingen op het eerste Volkscongres

Op 15 april 1972 ging in de Groningse Korenbeurs het eerste Volkscongres van start. In de maanden ervoor werden in verschillende plaatsen in de provincie ondersteuningscomités opgericht, waarvan de meerderheid in Oost-Groningen was gevestigd.²³ Deze ondersteuningscomités dienden aandacht voor het congres te genereren via verschillende vergaderingen. Daarnaast moesten de comités diverse praktische zaken regelen, zoals een financiële campagne, de kaartverkoop, het verspreiden van manifesten en zo nodig het vervoer naar het Volkscongres. De overkoepelde organisatie voor het Volkscongres lag in handen van het centrale Voorbereidingscomité, waarin onder andere Fré Meis zitting nam. Dit Voorbereidingscomité schreef twee manifesten die in november 1971 en februari 1972 door de provincie werden verspreid. Hierin stonden de actiepunten die op het Volkscongres aan bod zouden komen. De manifesten werden ondertekend door alle leden van het comité met achter hun naam hun positie in de samenleving: student, boer, huisvrouw, onderwijzer, hoogleraar, etcetera.²⁴ Zodoende kon de organisatie wijzen op het hoge aantal uiteenlopende maatschappelijke geledingen dat in de comités vertegenwoordigd was, wat weer de kracht van de beweging toonde.

In de maand voor het Volkscongres belegde de organisatie een aantal openbare vergaderingen, zoals in Groningen in het congrescentrum Het Tehuis aan de Lutkenieuwstraat. Met een paar honderd bezoekers was het een drukbezochte bijeenkomst. Andere openbare vergaderingen in de provincie waren minder grootschalig en kenden minder sprekers. Wel was Fré Meis bij de meeste bijeenkomsten – zo niet alle – aanwezig en bevestigde hij zodoende

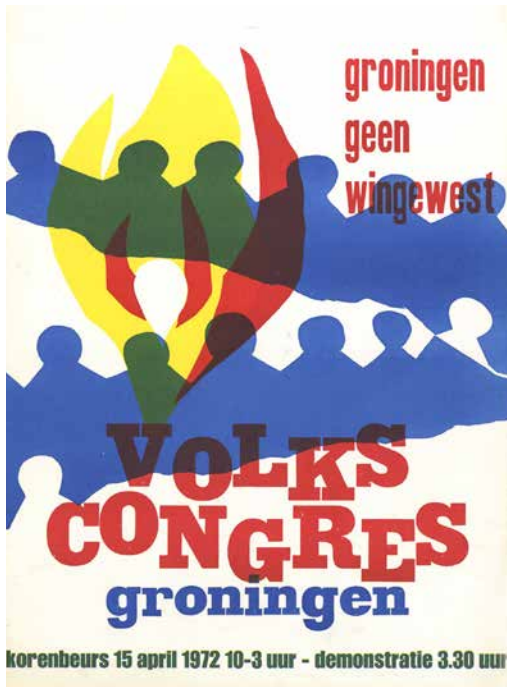
zijn rol als boegbeeld van de beweging. De openbare vergaderingen fungeerden hierbij als organisatorische vuurdoop voor het aanstaande Volkscongres.

Op de dag van het Volkscongres werd in en rond de Korenbeurs nog druk de laatste hand gelegd aan de inrichting en aankleding. Buiten was aan de rechtersvoorgevel van het gebouw een groot, wit spandoek opgehangen waarop in grote zwarte letters stond geschreven: ‘Groningen géén wingewest’. Hetzelfde stond op een langgerekt spandoek dat voor de tafel op het podium in de Korenbeurs hing. Achter deze tafel zat het presidium van het congres in twee lange rijen.²⁵ In de zaal waren aan de wanden en de pilaren spandoeken en kleurrijke aankondigingsposters opgehangen, aangevuld met vlaggen van Nederland en de drie noordelijke provincies. Op tafel stond een zestal boeketten in vazen om het geheel wat op te fleuren. Naast de microfoons op het spreekgestoelte – vanuit de zaal gezien links op het podium – beschikte ook Fré Meis over een tweetal microfoons. Dit duidt op de centrale rol die hij zowel letterlijk als figuurlijk op het Volkscongres bekleedde. De rest van de zaal was gevuld met lange rijen stoelen.

Onder een lichtgrijs wolkendek en een weinig aangename temperatuur kwamen in de loop van de ochtend de eerste bezoekers bij de Korenbeurs aan. Het was de bedoeling om het congres om 10.00 uur te laten aanvangen, maar op dat tijdstip kwamen nog steeds mensen binnendruppelen. Bij binnenkomst deelden studenten pamfletten uit tegen de Vietnamoorlog en riepen ze de bezoekers op deel te nemen aan de landelijke manifestatie ‘Jongeren voor Vietnam’ op 29 april in Amsterdam. In de zaal van Huize Maas – nabij de Korenbeurs aan de Vismarkt – was het in de ochtend nog rustig. Deze zaal was een week van te voren door de organisatie afgehuurd, omdat er meer kaarten waren verkocht dan er mensen in de Korenbeurs konden: ongeveer 1000.²⁶ In Huize Maas zaten ’s ochtends nog maar 100 mensen, maar dit aantal zou oplopen tot zo’n 300 in de middag. Deze groep bezoekers bestond voornamelijk uit strokartonarbeiders die zaterdagmorgen nog in hun fabrieken hadden gewerkt. Zij kregen het programma van achter naar voren afgewerkt. De coördinatie lag hier in handen van Ton Regtien. Hij vond dat het wat mat was in Huize Maas en dat het echte Volkscongres zich in de Korenbeurs afspeelde.²⁷

Het verloop van het Volkscongres

Toen daar de zaal rond half elf eindelijk vol zat, heette Fré Meis als voorzitter van het Voorbereidingscomité de bezoekers welkom vanaf het spreekgestoelte. In zijn openingswoord begroette Meis allereerst de delegaties van de Pacifistische Socialistische Partij (PSP), de Politieke Partij Radikalen (PPR), de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), de CPN, stakers van Pelger in Emmen en metaalarbeiders uit het westen van het land en las hij een telegram voor van de Limburgse PvdA-fractie die het Volkscongres ‘*Glück Auf*’ toewenste.²⁸ Het noemen van de steun vanuit verschillende politieke partijen was ongetwijfeld een zeer bewuste keuze om brede draagvlak voor het congres te onderstrepen. Vanaf het moment dat Meis in september 1971 de komst van een Volkscongres had aangekondigd, kreeg hij namelijk vooral te maken met afmeldingen. Het

NVV was bij monde van districtshoofd M. Arends niet bereid deel te nemen aan het Volkscongres, daar het de politiek en de vakbeweging gescheiden wilde houden. Een vergelijkbaar standpunt werd ingenomen door T. Bijlsma, secretaris van het overleg Noord van het NVV, CNV en NKV.²⁹ Ook vanuit de politiek was er weinig animo om deel te nemen aan het Volkscongres. Zo was voor de Katholieke Volkspartij (KVP) de aanwezigheid van de CPN een belangrijk struikelblok, wenste Kamerlid Henk Kikkert van de Christelijk-Historische Unie (CHU) eerst de uitkomsten van de structuurnota van het Noorden af te wachten en had de VVD nog geen officieel standpunt ingenomen.³⁰ Of de door Meis verwelkomde partijdelegaties ook daadwerkelijk op het congres aanwezig waren blijft daarom zeer de vraag.³¹ De CPN had in ieder geval een vooraanstaande delegatie gestuurd met onder meer de Kamerleden Marcus Bakker (fractievoorzitter), Henk Hoekstra (tevens partijvoorzitter) en Wim Kremer.

De grootste politieke partij op links, de PvdA, besloot eveneens af te zien van deelname. Kamerlid Wierenga verklaarde dat de PvdA zelf al werkte aan een plan voor de noordelijke problematiek (het latere 'Actieplan 1972'), maar stelde ook dat de aanwezigheid van de CPN een reden was om af te zien van deelname.³² Toch waren er ook PvdA-leden die afweken van de officiële partijlijn. Zo verklaarde PvdA-lid en oud-rector magnificus J.Th. Sniijders zijn steun voor het congres door te stellen dat hij 'het van belang vond [...] dat veel mensen in het Noorden het idee beleven dat de eigen noordelijke problemen wel echt armoedeproblemen zijn en dus iederéén aangaan'.³³ Dit gold ook voor een van de sterren van het Volkscongres, de hoogleraar filosofie aan de Groningse

Links: Het affiche dat het eerste Volkscongres in de Korenbeurs aankondigt, 1972. Ontwerper onbekend, mogelijk Henri de Wolf. Particuliere collectie.

Rechts: De voorgevel van de Korenbeurs, met een spandoek waarop de leus 'Groningen geen wingewest' staat, en achter de ramen vele affiches die het Volkscongres aankondigen, april 1972. Foto: Anefo. Collectie Nationaal Archief.

Fré Meis spreekt het
Volkscongres toe. Foto:
B.W. de Vries. Collectie
RHC Groninger Archie-
ven 2138-3580.

universiteit Lolle Nauta. Als PvdA-er en professor was hij een ware vedette: fotografen begonnen te klikken, verslaggevers gingen rechtop zitten en het NOS-journaal liet zijn camera lopen.³⁴ Nauta vond dat het congres boven de partijpolitiek verheven zou moeten zijn: 'Als je een goede zaak verdedigt en de CPN doet dat ook, dan word je wel met de CPN, maar zelden met de goede zaak vereenzelvigd'.³⁵ Als hoogleraar sprak Nauta vooral over het belang van een maatschappelijk geëngageerde universiteit binnen de regio: 'De universiteit wil nog meer dan in het verleden in het krijt treden voor groepen die ten achter gesteld zijn. De wetenschap is er niet alleen voor de heersende klasse.'³⁶

Dit idee sloot aan bij de binnen de Rijksuniversiteit Groningen opgerichte 'Temagroep Noord-Nederland' (TNN) die voorstond dat wetenschappelijk onderzoek de maatschappij moest dienen.³⁷ De mede door studentactivist Ton Regtien opgerichte TNN voorzag onder meer de stakingen in de strokartonsector van een wetenschappelijke onderbouwing met rapporten, pamfletten en publicaties.³⁸ In 1970 riep de TNN onder meer studenten op om CPN te stemmen bij de Statenverkiezing. Op de universiteit vond in deze periode langzaam een verstrengeling plaats tussen studentenorganisaties en de CPN. Dit gold met name voor de in juli 1971 opgerichte Groninger Studentenbond (GSb).³⁹ De GSb groeide aan het begin van de jaren zeventig uit tot de dominante studentenorganisatie in Groningen, en zijn bestuursleden waren vaak tevens lid van de CPN. Zo werd GSb-voorzitter Thewis Wits in 1975 wethouder voor de CPN in Groningen en vervulde een andere medeoprichter van de GSb, Geert Lameris, de rol van partijsecretaris van het district Groningen.⁴⁰ Samen met gelijkgestemde studenten als Ed Ebels en Ton Regtien namen zij actief deel aan de organisatie van één of meerdere Volkscongressen.

De belangrijkste thema's van het Volkscongres werden gevat in leuzen die op spandoeken door de zaal verspreid hingen. Het motto 'geen bedrijfs-

sluitingen' was in de openingsrede van Meis een belangrijk thema en stond ook centraal bij de tweede spreker Arend Luppens, afdelingsbestuurder van industriebond NVV en werkzaam in de strokartonfabriek 'De Dollard' te Nieuweschans. In zijn rede keerde hij zich nadrukkelijk tegen het structuurrapport waarin de overheid een maand eerder de fusie en sanering van meerdere strokartonfabrieken voorstelde.⁴¹ Luppens: 'Geen man de poort uit, voordat er plaatsvervangend werk voor hem is gevonden; geen werkverschaffingsobject, maar gelijkwaardige arbeid'.⁴² Hij pleitte voor regeringsgeld om de bedrijven (lees: de strokartonindustrie) te moderniseren.

Een ander centraal thema was gevat in de leus 'geen geschiet in ons gebied'. Deze sloeg op een controversieel regeringsplan dat al enkele jaren zorgde voor sociale en politieke reuring. Dit plan behelsde de aanleg van een groot militair complex met oefenterrein en compleet garnizoen bij Ter Apel.⁴³ Het plan – beter bekend als Plan-Kikkert – werd genoemd naar de opsteller ervan, CHU-Kamerlid Henk Kikkert. Vanaf het begin stuitte dit plan op veel protest, zoals met het actiecomité 'Plan-Kikkert Nooit' dat een demonstratieve autotocht organiseerde en verschillende affiches en pamfletten verspreidde onder de titel 'Plan-Kikkert? Nooit!'. Tijdens het Volkscongres was het plan nog steeds niet gerealiseerd, maar was het ook nog steeds niet van de baan. In een manifest dat het Volkscongres uitgaf werd gesteld dat 'voor de ontwikkeling van Westervolde en omgeving geen militair oefenterrein, maar industrie nodig is'.⁴⁴ Het idee dat het militaire oefenterrein ook werkgelegenheid zou kunnen opleveren vond het Groningse CPN-Statelid Koert Stek misleidend en hij stelde in zijn rede op het Volkscongres: 'Wij zijn het beu nog langer met nota's en schetsen te worden zoet gehouden'.⁴⁵ Tonnis Sweertman, voorzitter van de Gezamenlijke Actiecomités, sloot zich in zijn bijdrage bij Stek aan: 'Het is een illusie om te denken dat wij overal werkgelegenheid kunnen creëren. Wij kunnen daarom niet alle gebieden opvijzelen. (...) De NAVO (Noord-Atlantische Verdragsorganisatie) en de EEG (Europese Economische Gemeenschap) is twee handen op een buik'.⁴⁶ En passant tekende hij nog voor de meest geciteerde uitspraak op het Volkscongres. Al sprekend over de 'afbraakpolitiek' van de regering verklaarde hij stellig: 'We laten ons door Biesheuvel niet tot een grafheuvel maken'.⁴⁷ Deze uitspraak over de toenmalige premier zorgde voor veel applaus en nogal wat aantekeningen in notitieblokjes.

In totaal zouden dertien mensen hun opwachting maken als spreker op het Volkscongres. De sprekers waren door de organisatie van tevoren zorgvuldig uitgekozen en dienden net als de organisatorische comités een breed palet van 'het volk' te vertegenwoordigen. Zo spraken onder meer nog een onderwijzeres, een huisarts, een student, een middenstander, een huisvrouw, een Statelid en een afgevaardigde van de oecumenische City-groep Groningen.⁴⁸ De redevoeringen dienden van tevoren bij de organisatie te worden ingediend, zodat kon worden verzekerd dat alle standpunten voldoende naar voren zouden komen.⁴⁹ In de praktijk leidde dit eerder tot censuur, waardoor standpunten die de organisatie ongewenst vond, buiten beschouwing bleven. De toon van het Volkscongres bleef er een van verontwaardiging en kenmerkte zich vooral door aanhoudende kritiek op de regering.

Een blik vanuit de zaal tijdens de toespraak van Fré Meis. Foto: Fotobedrijf Piet Boonstra. Collectie RHC Groninger Archiven 2138-3572.

Na al deze bijdragen en redevoeringen liep het Volkscongres tegen een uur of drie ten einde. Het woord werd weer genomen door Meis die de in de pauze uitgedeelde slotresoluties in stemming bracht. Hun inhoud kwam neer op drie punten: 1. Wederzijdse ondersteuning van elkaars acties voor een beter bestaan in het Noorden, acties die erop gericht moeten zijn zo breed mogelijke lagen van de bevolking daarbij te betrekken; 2. Alle daartoe dienstige middelen aan te wenden, tot de demonstratie en de werkstaking toe; 3. Versterking van de bestaande en in oprichting zijnde actiecomités van arbeiders, boeren, middenstanders, huisvrouwen, onderwijzers, leerkrachten en studenten, mede gericht op de stimulering en versterking van de bestaande belangenorganisaties.⁵⁰ Meis beëindigde het Volkscongres met de strijdvaardige woorden: 'Nu begint de strijd pas'.⁵¹

Na afloop volgde nog een demonstratieve tocht door het centrum van de stad waar naar schatting ongeveer 2000 à 3000 demonstranten meeliepen.⁵² Dit aantal lag dus ruim boven het aantal bezoekers van het Volkscongres dat ongeveer 1300 moet zijn geweest.⁵³ Met de demonstratie voldeed het Volkscongres direct aan een van de drie punten die waren neergelegd in de slotresolutie. Ze vormde een passend einde van een dag vol eensgezinde activiteit.

Reacties op de manifestatie

Onder de bezoekers van het Volkscongres bevond zich een niet onaanzienlijk aantal journalisten. Verschillende media – kranten, tijdschriften, radio, televisie – hadden een verslaggever naar Groningen gestuurd om het congres te verslaan; volgens het *Nieuwsblad van het Noorden* waren er 22 verslaggevers en 11 fotografen.⁵⁴ Deze opkomst lag in de lijn der verwachting, daar vanaf de aankondiging in september bijna wekelijks in een van de verschillende

media een bericht over het aanstaande Volkscongres verscheen. De kranten het *Nieuwsblad van het Noorden*, de *Leeuwarder Courant* en *De Waarheid* golden in dit kader als de meest actieve producenten. Als partijkrant van de CPN was de laatstgenoemde vrijwel altijd positief in haar berichtgeving rond het Volkscongres en maakte zij veel ruimte vrij om de manifestatie te verslaan. Dit gold ook voor de twee kranten uit het Noorden, maar hun toon was meer kritisch. Het verschil in toon openbaarde zich ook na afloop van het Volkscongres. *De Waarheid* benadrukte in haar beschrijving het eensgezinde karakter van het congres dat druk bezocht werd en bestond uit '1600 mannen, vrouwen en jongeren' uit 'de gehele provincie [Groningen]'. De krant sprak daarom ook van een succesvol Volkscongres.⁵⁵ In het *Nieuwsblad van het Noorden* viel echter te lezen dat het congres langdradig was doordat voortdurend dezelfde standpunten werden verkondigd. Het hoofdredactioneel commentaar sloot hier bij aan: 'Het was van te voren te voorzien, dat het Volkscongres in Groningen geen uitspraken zou opleveren, die – in welke vorm dan ook – al niet uitvoerig bekend waren.'⁵⁶ Dit was een standpunt dat ook in veel andere krantencommentaren viel te lezen.⁵⁷

Een andere aanmerking op het Volkscongres was zijn ondemocratische aard. Dit kon enerzijds worden afgeleid uit de al vooraf opgestelde slotresolutie – het congresverloop had daar geen invloed op – en anderzijds uit het uitblijven van discussie – normaal gesproken een van de onderdelen van een congres. Ook stelden verschillende media dat de Volkscongresbezoekers een eenzijdige afspiegeling van de bevolking vormden.⁵⁸ Hoewel dit niet eenvoudig te bewijzen is, wekte de constante nadruk op de breedte en diversiteit van het Volkscongres op zijn minst argwaan. Opgeteld bij de vele kritische noten in de media die niet enkel aan de politieke 'kleur' van de krant geweten konden worden, is het zeer aannemelijk dat het publiek minder divers was dan de organisatie deed voorkomen.

Opvallend was dat in de vele berichten die naderhand over het Volkscongres verschenen, nauwelijks reacties waren opgetekend van congresgangers of -critici. De media beperkten zich tot citaten uit de redevoeringen, maar namen geen nieuwe reacties meer op in de dagen die volgden. Zo is een reactie door een van de regeringspartijen op het Volkscongres in de media onvindbaar. Zelfs een terugblik van Meis op het Volkscongres viel nergens te bekennen. Het Volkscongres bleek dus in staat veel aandacht te genereren, maar kon deze niet vasthouden. Dit laatste was een manco dat zich ook voordeed bij de daaropvolgende Volkscongressen.

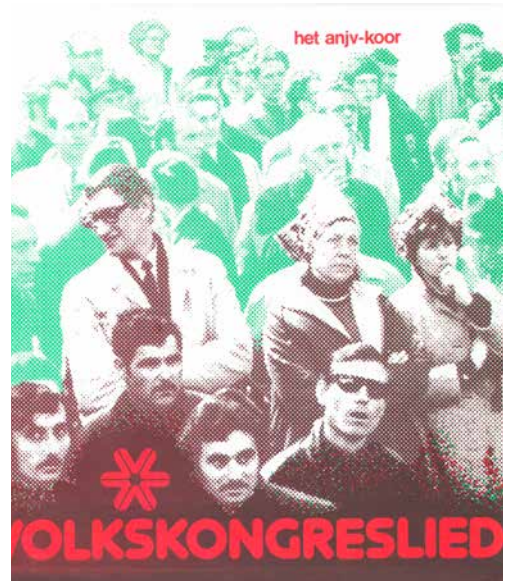
Nog drie Volkscongressen (1975-1980)

Na een radiostilte van ruim twee jaar volgde vanaf de tweede helft van de jaren zeventig nog een drietal Volkscongressen. De eerste vond plaats in 1975 toen het nieuwe cultuurcentrum in de stad Groningen, d'Oosterpoort, het decor vormde en daarna waren er in 1977 en 1980 nog twee manifestaties in cultuurcentrum De Klinker te Winschoten. De directe aanleiding voor deze Volkscongressen vormde – net als in 1972 – de reactie van de CPN op voorbijge of aanstaande verkiezingen. De verkiezingsuitslagen van de Staten- en gemeen-

Links: Een onderonsje tussen Fré Meis (links) en de hoogleraar filosofie Lolle Nauta (PvdA) tijdens het Volkscongres van 15 april 1972 te Groningen. Foto: Anefo. Collectie Nationaal Archief.

Rechts: Het Volkscongres van 1975 beleefde de primeur van het Volkscongreslied, opgenomen en op de plaat gezet door het ANJV-koor (het ANJV was de jongerenbond van de CPN). Collectie RHC Groninger Archieven 1594-71.

teraaidsverkiezingen in 1974 en de ophanden zijnde Kamerverkiezingen van maart 1977 zorgden zo voor een heractivering van deze buitenparlementaire partijactiviteit. Thema's als de relatief hoge werkloosheid, de neergang van de agro-industrie en de aardgasgelden bleven ook bij deze Volkscongressen centraal staan, terwijl ze werden aangevuld met nieuwe actiepunten, zoals de strijd tegen de opslag van radioactief afval in de provinciale bodem en de plannen voor een militair oefenterrein bij Lauwersoog. Daarbij probeerde de organisatie de congressen aantrekkelijker te maken door de toevoeging van een cultureel programma. Met toneel-, cabaret- en dansvoorstellingen en muzikale bijdragen kreeg het centrale congresprogramma een luchtiger toon en kon de langdradigheid worden doorbroken. Ook werd een maximum aan spreektijd ingesteld, wat de doorloop van de verschillende voordrachten vergrootte.

De bezoekersaantallen stegen van 1300 in 1972 en 1500 in 1975, tot maar liefst 2400 bezoekers in 1977, om in 1980 weer te dalen naar 1700. De verklaring voor de uitschieter in 1977 lag vooral bij de aanhoudende acties van de Volkscongresorganisatie tegen de plannen voor de opslag van radioactief afval in ondergrondse zoutkoepels en de eventuele komst van een aantal kerncentrales vlak over de grens bij de provincie Groningen. Hierover maakten ook veel andere partijen en groeperingen zich zorgen, wat dan weer zijn weerslag heeft gehad op het bezoekersaantal.

Na het Volkscongres in 1977 stokten de activiteiten van de Volkscongresbeweging echter snel. Factoren die hierbij een rol speelden waren de hoge kosten die zo'n manifestatie met zich meebracht, de nederlaag van de CPN bij de Tweede Kamerverkiezingen van mei 1977 en de tanende belangstelling voor de Volkscongressen onder studenten. Hierdoor nam de organisatorische slagkracht van de beweging af. Daarnaast groeide ook bij de actief deelne-

Demonstratie van de deelnemers aan het Volkscongres van 1975 in de Herestraat te Groningen. Foto: Frank Straatemeier. Collectie RHC Groninger Archieven 2290-2006.

mende partijen de kritiek op de opzet van het Volkscongres. Binnen de GSB ontstond bijvoorbeeld discussie over de organisatie, die, gezien de omvang van de gestelde eisen, naast de CPN diende te bestaan uit de linkse partijen en de vakbonden.⁵⁹ In 1980 kwam het nog eenmaal tot een Volkscongres dat zich vooral kantte tegen de ‘militarisering’ van de provincie Groningen. Het zou achteraf de laatste in een reeks van manifestaties tegen de provinciale achterstelling blijken te zijn. In 1984 opperde Meis om nogmaals te komen tot een Volkscongres, maar de organisatie ervan zou nooit van de grond komen.

De invloed van de Volkscongressen

Een van de hoofddoelen van de Volkscongressen was – zoals in de slotresoluties neergelegd – het bundelen van krachten en het samen demonstreren en staken voor een beter bestaan in het Noorden. Met de vier Volkscongressen toonde de organisatie dat zij in staat was om aanhoudend activiteiten te ontplooiën en mensen te mobiliseren rond het thema van provinciale achterstelling. Of dit ook werkelijk heeft geleid tot een beter bestaan, is maar zeer de vraag. Op de sociaaleconomische terreinen waar de beweging zich nadrukkelijk over uitsprak – de lage lonen, de werkloosheid en de (industriële) werkgelegenheid – boekte ze weinig tastbaar resultaat. Zo ging de sanering van de strokartonindustrie onverminderd door en bleven de werkloosheidcijfers boven het landelijk gemiddelde liggen. Ook de invloed van de Volkscongressen op de politiek lijkt niet zo groot te zijn geweest. Afgevaardigden van de beweging hebben bijvoorbeeld nooit deelgenomen aan onderhandelingen of geholpen bij het maken van beleid. Ook maken de Handelingen van de Tweede Kamer in de jaren zeventig – afgezien van de CPN-inbreng – nooit melding van de Volkscongressen.

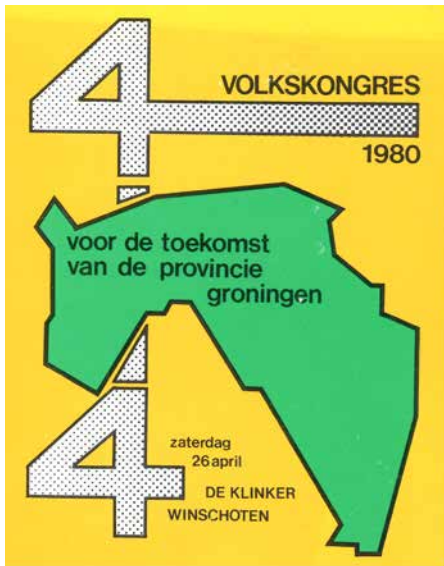
Links: Affiche voor het Volkscongres van 1977, zoals dat hing op de tentoonstelling over de geschiedenis van studenten in de stad, Groninger Museum 2014. Ontwerper onbekend. Foto: Harry Perton.

Rechts: Vlagschrift met oproep om het Volkscongres van 1977 bij te wonen. Collectie RHC Groninger Archieven 1774-3817.2.

Toch hebben ze indirect mogelijk wel invloed gehad. Fré Meis had rond de strokartonstakingen in 1969 aangetoond de sentimenten in met name Oost-Groningen goed aan te voelen en hij wist groepen mensen te mobiliseren voor actie. In de Tweede Kamer verschenen in deze periode in versneld tempo verschillende moties over de ontwikkeling van Oost-Groningen, waarna in januari 1970 de interdepartementale 'Werkgroep Oost-Groningen' werd opgericht. Twee jaar later zou dit leiden tot de *Nota Noorden des Lands 1972* – beter bekend als de *Nota Langman* – waarin een meerjarig investeringsplan voor Oost-Groningen werd neergelegd.⁶⁰ Het door Meis in 1971 aangekondigde Volkscongres kan zodoende als een exponent van communistische activiteit en sociale onrust van invloed zijn geweest op het tempo dat achter de uitwerking van de *Nota Langman* zat. De alertheid van de regering blijkt ook uit de verschillende inlichtingenrapporten die zij ontving van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) over de CPN en de sociale spanningen in Oost-Groningen.

De kracht van de Volkscongressen lag vooral in het simplistische, doch sterke en doeltreffende *frame* van een achtergesteld Groningen. Het gebruik van de term 'achterstelling' in combinatie met 'het Noorden' of 'Groningen' kwam in de media vrijwel alleen voor in de context van de CPN, Meis en de Volkscongressen. De Volkscongressen waren echter niet enkel een CPN-aangelegenheid. Zo probeerde de CPN naar analogie van de Groninger manifestaties ook in andere landsdelen Volkscongressen van de grond te krijgen, zoals in Alkmaar, Heerlen, Arnhem en Assen, maar deze pogingen waren veel minder

succesvol. Zowel qua bezoekersaantallen als frequentie waren de Volkscongressen in Groningen geslaagder. De Groninger Volkscongressen waren in die zin niet enkel een afgeleide van de CPN, maar weerspiegelden evengoed een aantal unieke provinciale componenten, zoals de stakingsgeschiedenis, de aanwezigheid van bodemrijksdommen en de sociaaleconomische ontwikkeling.

Zoals blijkt uit de drukbezochte fakkeloptocht van 7 februari 2017 bestaat tegenwoordig onder Groningers nog steeds wantrouwen jegens de politiek. Of dit ook kan leiden tot de organisatie van een nieuw Volkscongres, soortgelijk aan die in de jaren zeventig, is echter maar zeer de vraag. Ten eerste richtten de Volkscongressen zich op zeer uiteenlopende problemen die de provincie Groningen troffen, die ze plaatsten in een kader van doelbewuste regionale achterstelling. Tegenwoordig echter, spitst de kritiek zich vooral toe op de negatieve gevolgen van de gaswinning voor de veiligheid van de bewoners van het aardbevingsgebied. Een tweede verschil is de centrale rol die de CPN bij de organisatie van de Volkscongressen speelde. Hierdoor zagen andere politieke partijen en de vakbeweging af van steun, wat leidde tot een eenzijdig deelnemersveld. De organisatoren van de recente fakkeloptocht – de Groninger Bodem Beweging en Milieudefensie – kenmerkten zich niet door een verbondenheid met één partij, waardoor hun acties minder een politiek karakter droegen. Hierdoor kreeg hun demonstratieve optocht de steun van verschillende politieke partijen, zoals de SP, GroenLinks en de Christen Unie.

Ten derde verschilt de wijze waarop de onvrede onder de bevolking tegenwoordig wordt gekanaliseerd met die van ruim veertig jaar geleden. De Volkscongressen probeerden primair door middel van strijd – manifestaties en demonstraties – verandering van de sociaaleconomische positie van Groningen af te dwingen. Met de oprichting van de Dialoogtafel en het Centrum voor

Links: Affiche voor het Volkscongres in Winschoten, 1980, zoals dat voorkomt op de omslag van een brochure met strijdpunten. Ontwerper onbekend. Collectie RHC Groninger Archieven 1774-3817/2.

Rechts: Demonstratieve tocht met auto's langs de Groninger gasvelden door deelnemers aan het Volkscongres te Winschoten, 15 maart 1980. De stoet passeert Zuidbroek. Foto: Frank Straatemeier. Collectie RHC Groninger Archieven 2290-2005.

Veilig Wonen wordt daarentegen via breed overleg getracht de verschillende standpunten van de inwoners, bedrijven en de overheid bij elkaar te brengen. Daar waar de Volkscongressen vooral de problemen benoemde, staat in de huidige benadering vooral consensus en het aandragen van oplossingen centraal. Tot slot kijken hedendaagse beleidsmakers meer naar de eigen kwaliteiten van de regio dan naar de problematiek, zoals onder meer blijkt uit de campagne *Er gaat niets boven Groningen*. Van hun kant zal minder snel een negatief *frame* over Groningen dan wel het Noorden worden geformuleerd. Hoewel het gevoel van achterstelling dus nog steeds niet is verdwenen, zullen de mensen niet snel meer overgaan tot de organisatie van een Volkscongres.

Noten

- * Deze bijdrage is een bewerking van mijn Masterscriptie *Geschiedenis: Met een gebalde vuist richting het Westen. De Groninger Volkscongressen tegen de achterstelling van het Noorden 1972-1980* (Masterscriptie *Geschiedenis* Rijksuniversiteit Groningen, 2016). In dit kader wil ik graag mijn scriptiegeleider Erwin Karel bedanken voor zijn adviezen en geduld. Daarnaast gaat mijn dank uit naar de anonieme referenten voor hun opbouwende commentaar op een eerdere versie van deze bijdrage.
- 1 'Limburg wenst Groningen "*Glück Auf*". Volkscongres in Groningen komt wat moeizaam opgang', *Nieuwsblad van het Noorden* 15-4-1972, 11.
 - 2 'Actiecomités willen nauwer samenwerken', *De Groninger Gezinsbode* 17-4-1972.
 - 3 'Biesheuvel maakt van Groningen grafheuvel', *Leeuwarder Courant* 17-4-1972, 5.
 - 4 'Volkscongres in Groningen. Veel applaus voor revolutie tegen koekjes van de regering', *De Nieuwe Linie* 19-4-1972.
 - 5 Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), *Maandoverzicht* (ten vervolge: *MO*) 1971/9, 5.
 - 6 CMO STAMM en Sociaal Planbureau Groningen, *Wonen en leven met aardbevingen. Meninge, knelpunten en oplossingsrichtingen van burgers* (Groningen 2016) 35-36.
 - 7 Voor de analyse van de berichtgeving is enerzijds gekeken naar een aantal uiterlijke kenmerken, zoals de lengte, de hoeveelheid en de positie in de krant van de gepubliceerde berichten, en is anderzijds gelet op de inhoud ervan. Het *Nieuwsblad van het Noorden*, de *Leeuwarder Courant* en *De Waarheid* publiceerden de meeste en omvangrijkste artikelen over het Volkscongres, waarbij laatstgenoemde als landelijke partijkrant van de CPN vrijwel altijd positief berichtte. In de twee regionale kranten uit het Noorden kwam daarentegen ook kritiek op de Volkscongressen naar voren, vooral in de hoofdredactionele commentaren. Daarbij stond onder meer de verwevenheid van de Volkscongressen met de CPN en Meis ter discussie, evenals de weinig democratische opzet. Toch klonk in dezelfde commentaren soms ook bijval voor het idee van een achtergesteld Noorden.
 - 8 De verslagen en rapporten zijn als ingescande documenten op de website van Stichting Argus ter beschikking gesteld: www.stichtingargus.nl.
 - 9 Doeko Bosscher, 'Groningen herontdekt zichzelf' in: M.G.J. Duijvendak e.a. (red.), *Geschiedenis van Groningen. III Nieuwste Tijd – heden* (Groningen 2009) 300-393, aldaar 316.
 - 10 Maarten Duijvendak, 'Was het aardgas goud voor Groningen?', *Historisch Jaarboek Groningen* 2014, 96-111, aldaar 96, 100.
 - 11 Bosscher, 'Groningen herontdekt zichzelf', 316.
 - 12 Radio-uitzending VPRO Het Spoor Terug: Willem de Haan, *Strokkartonstaking 1969: een terugblik met Fré Meis* (VPRO 28 november 1989).
 - 13 Ger Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend. De geschiedenis van de CPN 1938-1991* (Meppel 1995) 445.
 - 14 BVD, *MO* 1969/9, 12-13.
 - 15 BVD, halfjaaroverzicht *Panorama* 1969/10-1970/4, 1.
 - 16 Zie voor de positie van Meis binnen de CPN: Lejo Siepe en Gerrit Voerman, *Fré Meis: Handelsreiziger in revoluties* (Zutphen 2002) 35-45.
 - 17 Jonn van Zuthem, 'De slechte geest van Oost-Groningen. Stimuleringsmaatregelen in het Noorden' in: Carla van Baalen en Johan van Merriënboer (red.), *Polarisatie en hoogconjunctuur. Het kabinet-De Jong 1967-1971* (Amsterdam 2013) 532-544, aldaar 535.
 - 18 BVD, *MO* 1971/5, 3.
 - 19 BVD, *MO* 1971/6, 10.
 - 20 BVD, *MO* 1971/6, 10.
 - 21 'Mogelijk Volkscongres over Groninger problematiek', *Nieuwsblad van het Noorden* 8-9-1972, 1.
 - 22 BVD, *MO* 1971/9, 5.
 - 23 Uit de archieven komen in deze periode 13 plaatsnamen naar voren: Groningen, Leek, Marum, Uithuizen, Delfzijl, Winschoten, Veendam, Hoogezand, Oude Pekela, Ter Apel, Bellingwolde, Nieuwe Schans. Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven (GrA), Toegang (Tg.) 1594 (archief afdeling Groningen van de Communistische Partij Nederland, 1950-1985) inv.nr. 65; Volkscongres 1972, 'Notulen'.

- 24 GrA, Tg. 1594, inv.nr. 65 (Volkscongresmanifest 'Oproep tot Volkscongres. Aan de bevolking van de provincie Groningen).
- 25 Presidium was de term die het voorbereidingscomité van het congres onderling nogal eens bezigde. Hoewel de term vaker wordt gebruikt met betrekking tot politieke bestuursorganen, kleeft er toch vooral een connotatie aan van het dagelijks bestuur van een communistische partij.
- 26 'Het loopt storm voor Volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 7-4-1972, 1.
- 27 'Soosstudenten met pils in de hand', *Winschoter Courant* 17-4-1972.
- 28 'Limburg wenst Groningen "Glück Auf"', *Nieuwsblad van het Noorden* 15-4-1972, 11.
- 29 'Vakbonden en politieke partijen afwijzend tegenover volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 15-2-1972, 13.
- 30 Ibidem, 13.
- 31 Verschillende journalisten schreven dat zij de door Meis genoemde partijdelegaties niet hadden gezien. Zie bijv. Joop van Schie, 'Discussie in Groningen verboden. Meis op Volkscongres: "strijd begint nu pas". CPN-stempel schrikt af', *De Volkskrant* 17-4-1972.
- 32 'Partij niet op Volkscongres. PvdA zegt nee tegen Fré Meis', *Nieuwsblad van het Noorden* 10-9-1971, 2.
- 33 'Volkscongres ter meerdere glorie van CPN? - 'Nee', zeggen Groningse profs', *Winschoter Courant* 14-4-1972.
- 34 Tony van der Meulen, 'Veel sprekers, af en toe vuurwerk op het Volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 17-4-1972, 8.
- 35 Ben Klaassen, 'Fré Meis ziet het noorden als een slagveld voor atoomoorlog', *Accent* 22 t/m 28 april 1972, 6. GrA, Tg. 1594, inv.nr. 66 (Volkscongres 1972).
- 36 'Fré Meis kreeg zijn Volkscongres bijeen', *Vrij Nederland*, 22-4-1972.
- 37 Peter de Vries, *Dan kopen ze maar een F-16 minder. Geschiedenis van de Groningse studentenbeweging 1970-1975* (Groningen 1982) 29-30. Let overigens op de toen gangbare, niet-officiële spelling.
- 38 De Vries, *Dan kopen ze maar een F-16 minder*, 29-30.
- 39 BVD, MO 1970/3, 4.
- 40 Gerrit Voerman, 'De tweede jeugd van het communisme in Groningen' in: G. Voerman, E. de Jonge en H. van der Veen (red.), *Tussen Moskou en Finsterwolde. Over de geschiedenis van het communisme in Oost-Groningen* (2e druk, Scheemda 1994) 106-107.
- 41 'Vakbonden ongerust over positie duizenden werknemers. Strokartonwerkgevers geven (nog) geen antwoord op het rapport fusie en sanering', *Nieuwsblad van het Noorden* 11-3-1972, 1.
- 42 'Fré Meis kreeg zijn Volkscongres bijeen: 'Wij laten ons door Biesheuvel niet tot een grafheuvel maken', *Vrij Nederland* 22-4-1972.
- 43 'Plan Kikkert: groot militair oefenterrein in Ter Apel', *De Telegraaf* 11-4-1969, 13.
- 44 GrA, Tg. 1594, inv.nr. 65 ('Oproep tot Volkscongres. Aan de bevolking van de provincie Groningen').
- 45 'Wat doen we na het Volkscongres?', *Winschoter Courant* 17-4-1972.
- 46 Ibidem.
- 47 Zowel de *Leeuwarder Courant*, als *Vrij Nederland* en *Nieuwsblad van het Noorden* verwerkten deze frase in hun krantenkoppen.
- 48 'Het loopt storm op het Volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 07-4-1972.
- 49 Ibidem.
- 50 GrA, Tg. 1594, inv.nr. 65 ('Slotresolutie').
- 51 'Volkscongres: "Desnoods staken voor een beter leven in Noorden"', *Nieuwsblad van het Noorden* 17-4-1972, 1.
- 52 De exacte route: A-Kerkhof, Brugstraat, A-straat, Westerhaven, Zuiderkuipen, Zuiderdiep, Herestraat, Grote Markt, Oude Ebbingestraat, Spilsluizen, Oude Kijk in 't Jatstraat, Stoeldraaiersstraat, Korenbeurs. De cijfers over het aantal deelnemers aan de demonstratie lopen sterk uiteen. De BVD schatte het aantal demonstranten op 2000; de *Winschoter Courant* schatte dit aantal op 2500 tot 3000. Zie: BVD, MO 1972/4, 9; en 'Wat doen we na het Volkscongres?', *Winschoter Courant* 17-4-1972.
- 53 Hierover liepen de schatting eveneens sterk uiteen van een kleine 1000 (*De Waarheid*). In het archief zijn geen lijsten met het aantal verkochte kaartjes aangetroffen. Het aantal van 1300 bezoekers is daarom gebaseerd op de ongeveer 1000 mensen die in de Korenbeurs pasten en de nog 300 bezoekers die het congres volgden in Huize Maas.
- 54 Tony van der Meulen, 'Veel sprekers, af en toe vuurwerk op het Volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 17-4-1972, 8.
- 55 'Noorden bundelt zijn krachten. Gronings Volkscongres besluit tot verscherpte actie', *De Waarheid* 17-4-1972, 1.
- 56 'Commentaar. Volkscongres', *Nieuwsblad van het Noorden* 17-4-1972, 4.
- 57 Onder andere *De Telegraaf*, *HP* en de *Leeuwarder Courant* brachten dit standpunt naar voren.
- 58 Zie bijv. het krantencommentaar van redacteur F. Bischoff: 'Volkscongres en volkverlakkerij', *Nieuwsblad van het Noorden* 17-4-1972, 8.
- 59 GrA, Tg. 1594, inv.nr. 117 (Tijdschrift *Nait Soez'n* van de GSB 1957-1987): 'Een volgend Volkscongres kan beter', *Nait Soez'n* 9:5 (1980) 5. Brief ondertekend door o.a. de HBO-bond, de GSB en de jongerenorganisaties van de PSP en de PPR.
- 60 Van Zuthem, 'De slechte geest van Oost-Groningen', 543-544.